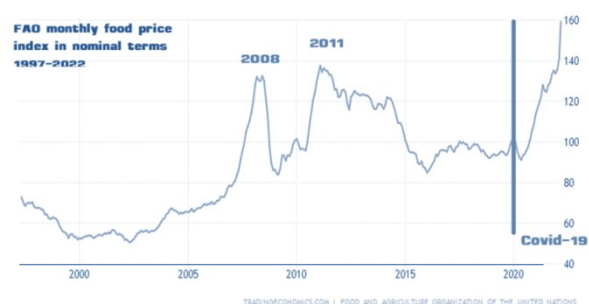

บทความ “วิกฤตความมั่นคงทางด้านอาหาร : มาตรการและแนวทางยกระดับให้ไทยมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน”

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางด้านอาหารอยู่ในระดับดี โดยสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ไทยต้องให้ความสำคัญ ในการยกระดับความมั่นคงทางอาหารเพื่อรองรับภาวะวิกฤตในอนาคต ทั้งในด้านความเพียงพอ การเข้าถึง การใช้ประโยชน์จากอาหาร และการจัดการในภาวะวิกฤต

อาหารเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การขาดแคลนอาหารจะส่งผลต่อสุขภาพและการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้ง การมีอาหารที่เพียงพอจึงถือเป็นความมั่นคงรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจากความสำคัญนี้ องค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดความมั่นคงทางอาหารเป็นเป้าหมายที่ 2 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่มุ่งขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ปรับปรุงโภชนาการ และสนับสนุนเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน โดยองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหารว่าคือ “สถานะที่ต้องการให้ทุกคน ทุกช่วงเวลาสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะด้วยความสามารถทางกายภาพหรือเศรษฐกิจ อีกทั้งอาหารที่ได้รับจะต้องปลอดภัย มีคุณค่าด้านโภชนาการต่อร่างกาย เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ การมีชีวิตที่ดีและมีสุขภาพที่แข็งแรง” ซึ่ง FAO เปิดเผยว่าสถานการณ์การขาดแคลนอาหารทั่วโลกมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2014 โดยปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน การเกิดภัยพิบัติ การขาดแคลนน้ำ ที่ส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตร จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นขณะที่พื้นที่การเกษตรลดลง ตลอดจนโรคระบาดและความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อการผลิตและราคาสินค้า ส่งผลกระทบให้เกิดความไม่มั่นคงทางอาหาร ขณะที่ในปี 2565 จากรายงาน Global Report on Food Crises 2022 ของ FAO ยังระบุด้วยว่า ปัจจุบันมีประชากรเกือบ 193 ล้านคน ใน 53 ประเทศทั่วโลก กำลังเผชิญปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาเกือบ 40 ล้านคน ซึ่งมีสาเหตุมาจากราคาอาหารแพงขึ้น โดยดัชนีราคาอาหาร (Food Price Index) ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงราคาอาหารและสินค้าโภคภัณฑ์รายเดือน พบว่า ปี 2564 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 125.7 เพิ่มขึ้นร้อยละ 28.1 เมื่อเทียบกับปี 2563 สูงที่สุดนับตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา โดยราคาในกลุ่มธัญพืชและผลิตภัณฑ์จากนม เป็นกลุ่มที่ราคาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด และข้อมูลล่าสุด ดัชนีราคาอาหารในเดือนมีนาคม 2565 เพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 13 จากเดือนก่อนหน้า โดยราคาอาหารที่แพงขึ้นนำมาสู่ความ

แผนภาพ 26 ดัชนีราคาอาหาร (Food Price Index) ของโลก
ช่วงระหว่างปี 1997 – 2022

ที่มา: TRADING ECONOMICS

ไม่มั่นคงด้านอาหาร (Food Insecurity) โดยเฉพาะประเทศที่ประชากรมีรายได้น้อยจะได้รับผลกระทบอย่างมาก เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารของประชาชนในประเทศกลุ่มนี้ คิดเป็นอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายครัวเรือนทั้งหมด นอกจากนี้จากข้อมูลของธนาคารโลกยังระบุว่าราคาอาหารที่ปรับตัว

เพิ่มขึ้นทุก 1 เปอร์เซนต์ จะทำให้ประชากร 10 ล้านคนถูกผลักดันให้เข้าสู่ความยากจนขั้นรุนแรง ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมมาตรการรับมือเพื่อสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดของประชาชนในประเทศ

สถานการณ์ความมั่นคงทางอาหารของไทย

จากข้อมูล Global Food Security Index (GFSI) ที่จัดทำและรายงานสถานการณ์ความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก 113 ประเทศ จัดทำโดย The Economist Intelligence Unit พบว่า ในปี 2564 ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารอยู่ในอันดับที่ 51 จาก 113 ประเทศทั่วโลก โดยมีคะแนนอยู่ที่ 64.5 จาก 100 คะแนน เพิ่มขึ้นจากปี 2563 ที่มีคะแนนอยู่ที่ 63.6 คะแนน ซึ่งไทยอยู่ในอันดับสูงเป็นอันดับที่ 9 ในกลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิก และอันดับที่ 15 ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์ความมั่นคงด้านอาหารของไทยอยู่ในระดับค่อนข้างดี อย่างไรก็ตาม ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว หากพิจารณาความมั่นคงทางอาหารตามนิยามของ FAO ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability) การเข้าถึงอาหาร (Food Access) การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization) และการมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability) ยังมีประเด็นที่ไทยต้องให้ความสำคัญ คือ

1. การมีอาหารเพียงพอ (Food Availability)

ซึ่งหมายถึง การมีอาหารในปริมาณที่เพียงพออย่างสม่ำเสมอ นั้น จากข้อมูลอัตราการผลิตตนเองด้านอาหาร (Self-Sufficiency Ratio: SSR) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงสัดส่วนของปริมาณผลผลิตที่ผลิตได้ในประเทศต่อปริมาณผลผลิตที่ต้องใช้บริโภคในประเทศ ทั้งปีของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า เฉลี่ย 5 ปี ระหว่างปี 2558-2562 ไทยมีค่า SSR เกินกว่าร้อยละ 100 ในอาหารหลักและอาหารสำคัญที่คนไทยส่วนใหญ่บริโภคทุกรายการ อาทิ ข้าว ไข่ไก่ ไข่เนื้อ สุกร กุ้งเพาะเลี้ยง ขณะที่สินค้าประเภทอาหารบางส่วน ไทยยังสามารถส่งออกและสร้างรายได้ให้กับประเทศได้อีกด้วย โดยสินค้าเกษตรและอาหารที่มีมูลค่าการส่งออกสูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ผลไม้และผลิตภัณฑ์ ข้าวและผลิตภัณฑ์ ปลาและผลิตภัณฑ์ น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ เนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะมีความมั่นคงทางอาหารในเชิงปริมาณที่มีอย่างเพียงพอสำหรับประชากรไทยทั้งประเทศแต่ยังมีคำถามถึงความยั่งยืนของปริมาณอาหารในระยะยาว ทั้งนี้ หากพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหารอาจสามารถสะท้อนภาพความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยในอนาคตได้ ดังนี้

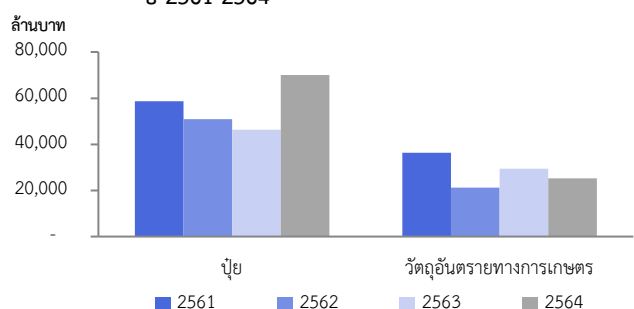
- **ไทยนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตอาหาร** หลายประเภทคิดเป็นมูลค่าสูงและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งหากมีปัญหาคาขาดแคลนวัตถุดิบดังกล่าว อาจกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารของไทย โดยไทยนำเข้าวัตถุดิบในการผลิตอาหาร อาทิ ปุ๋ย สารอันตรายทางการเกษตร รวมทั้งวัตถุดิบในการผลิตอาหารสัตว์ คิดเป็นมูลค่าสูง โดยในปี 2564 ไทยนำเข้าปุ๋ยคิดเป็นมูลค่า 70,102 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 51.27 จาก

ตาราง 10 การบริโภคอาหารหลักและอาหารสำคัญที่คนไทยส่วนใหญ่บริโภค (ตัวเลขเฉลี่ย 5 ปี 2558-2562)

รายการอาหาร	ผลได้ (ล้าน ตันหรือ ฟอง)	บริโภคในประเทศ (ล้าน ตันหรือฟอง)	อัตราการผลิตตนเอง (SSR)
ข้าว	22.31	11.67	191.17
ไข่ไก่	14117	13930	101.34
ไข่เนื้อ	1.69	1.23	137.40
สุกร	1.44	1.27	113.39
กุ้งเพาะเลี้ยง	0.33	0.04	825.00

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

แผนภาพ 27 สถิติการนำเข้าปุ๋ยและวัตถุดิบทางการเกษตร ปี 2561-2564

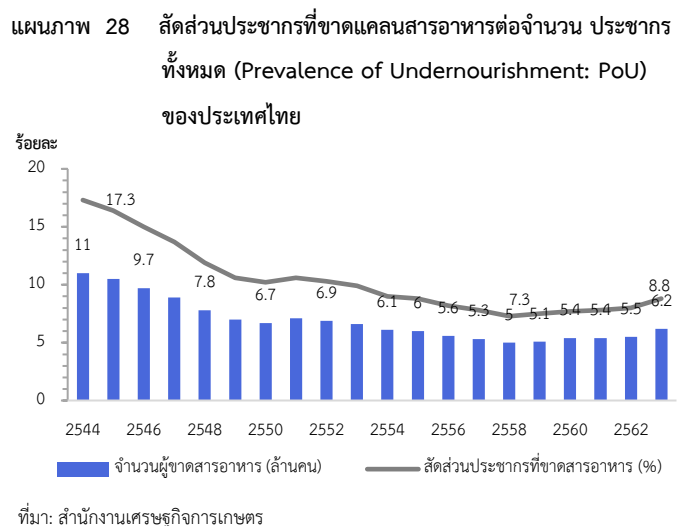
ที่มา: กรมวิชาการเกษตร สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร

ปี 2563 ที่มีมูลค่าการนำเข้าเพียง 46,341 ล้านบาท ขณะที่สารอันตรายทางการเกษตร ไทยมีมูลค่านำเข้า 25,263 ล้านบาท และ วัตถุดิบในการผลิตอาหารสัตว์ที่สำคัญ อาทิ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มีการนำเข้าคิดเป็นมูลค่า 8,686 ล้านบาท ในปี 2563 ข้าวสาลีอาหารสัตว์ นำเข้ามูลค่า 13,644 ล้านบาท

- **แรงงานภาคเกษตรลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเกษตรกรมีอายุมากขึ้น** ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลผลิตภาพการผลิตในภาคเกษตรกรรม โดยในปี 2533 แรงงานภาคเกษตรกรรมมีสัดส่วนถึงร้อยละ 63.3 ของแรงงานทั้งประเทศ สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องจนปี 2564 เหลือเพียงร้อยละ 31.85 ขณะที่เมื่อพิจารณาอายุของแรงงานเกษตร ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป พบว่า ในปี 2564 มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 73.0 และมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่าผลผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตรอยู่ในระดับต่ำมาโดยตลอด แนวโน้มดังกล่าวส่งผลต่อการขาดแคลนแรงงาน และปริมาณการผลิต ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารในอนาคต หากไม่มีมาตรการหรือการบริหารจัดการที่เหมาะสม

- **การใช้เทคโนโลยีในภาคเกษตรกรรมยังมีน้อย** นอกจากผลผลิตภาพแรงงานในภาคเกษตรกรรมจะต่ำแล้ว เกษตรกรไทยยังมีการนำเทคโนโลยีไปใช้น้อย จากข้อมูลผลสำรวจการใช้เทคโนโลยีในภาคเกษตรกรรมไทย ปี 2564 พบว่า ร้อยละ 86.1 ของเกษตรกรไทยยังใช้เทคโนโลยีเกษตรกรรมแบบ 1.0 – 2.0 โดยเป็นเกษตรแบบดั้งเดิมที่ใช้พื้นที่เพาะปลูกน้อย และใช้แรงงานคนเป็นหลักหรือเกษตรกรรม 1.0 มีสัดส่วนถึงร้อยละ 47.6 ขณะที่ เกษตรกรรม 2.0 ที่เริ่มใช้เครื่องจักรเบาในการทำงานแทนแรงงาน เช่น เครื่องสูบน้ำ รถแทรกเตอร์ มีสัดส่วนร้อยละ 38.5

2. **การเข้าถึงอาหาร (Food Access)** หมายถึง การเข้าถึงทรัพยากรให้ได้มาซึ่งอาหารที่มีคุณภาพ และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งนี้สถานการณ์การเข้าถึงอาหารสะท้อนได้จากปัญหาความหิวโหย โดยในปี 2021 รายงาน The Global Hunger Index (GHI) พบว่า ประเทศไทยมีระดับความหิวโหยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางโดยอยู่ในลำดับที่ 53 จากทั้งหมด 116 ประเทศ ขณะที่ สัดส่วนประชากรที่ขาดแคลนสารอาหารต่อจำนวนประชากรทั้งหมด (Prevalence of Undernourishment: PoU) ในปี 2563 ของ FAO ที่ชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงที่แต่ละประเทศจะเผชิญกับความไม่มั่นคงทางอาหารได้ พบว่า ประเทศไทยมีสัดส่วน PoU อยู่ที่ร้อยละ 8.8 ของประชากรทั้งหมด หรือมีจำนวนผู้ขาดสารอาหาร 6.2 ล้านคน ทั้งนี้ การไม่สามารถเข้าถึงอาหารมีสาเหตุมาจาก

- **ครัวเรือนรายได้น้อยยังมีปัญหาการเข้าถึงอาหาร** แม้ว่าข้อมูล GFSI ในปี 2021 จะระบุว่า ผลการประเมินองค์ประกอบด้านความสามารถในการหาซื้ออาหาร (Affordability) ของไทย จะมีค่าคะแนน 81.8 ซึ่งอยู่ในระดับที่ดี อย่างไรก็ตาม พบว่า ข้อมูลดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับสัดส่วนประชากรที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจนด้านอาหาร (Food Poverty Line) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงจำนวนคนไทยที่มีการบริโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการสารอาหารต่อวันที่มีสัดส่วนประชากรภายใต้เส้นร้อยละ 0.38 ในปี 2563 หรือมีคนไทยที่มีการบริโภคไม่เพียงพอกับความต้องการสารอาหารจำนวน 2.6 แสนคน โดยอยู่ในเขตชนบทสูงกว่าในเมือง นอกจากนี้

งานศึกษาหลายชิ้น พบว่า ปัญหาความมั่นคงด้านอาหารกระจุกตัวอยู่ในเขตชนบท ในแถบแห้งแล้งกันดารและห่างไกลการคมนาคม ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรมีปัญหาเรื่องการเข้าถึงอาหารทั้งที่เป็นกำลังหลักในการผลิตอาหารที่สำคัญ โดยแนวโน้มการพึ่งพาตนเองในเรื่องอาหารของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตอาหารกำลังลดลงทุกขณะ สะท้อนว่า แม้โดยรวมระดับรายได้ของคนในประเทศส่วนใหญ่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อบริโภคอาหาร แต่การเข้าถึงอาหารในกลุ่มเปราะบางยังจำเป็นต้องสร้างมาตรการเพื่อรับมือความไม่มั่นคงทางอาหารของกลุ่มดังกล่าว

• **การเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าและความปลอดภัย** รายงานดัชนีความมั่นคงทางด้านอาหาร พบว่าด้านคุณภาพ (มีคุณค่าของสารอาหาร) และความปลอดภัยของอาหารของไทยยังเป็นประเด็นท้าทาย โดยมีค่าคะแนนที่ 59.5 อยู่ในอันดับที่ 70 จาก 113 ประเทศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเติบโตของธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ (modern trade) ได้เพิ่มทางเลือกและโอกาสเข้าถึงอาหารแปรรูปมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ลดโอกาสการเข้าถึงอาหารประเภทผักและผลไม้สดของคนไทยเช่นกัน ในช่วงปี 2558-2561 ธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 13,530 ร้าน ในปี 2558 เป็น 16,810 ร้าน ในปี 2561 โดยผลิตภัณฑ์อาหารที่ขายในร้านสะดวกซื้อ

แผนภาพ 29 ดัชนี GFSI ด้านความสามารถในการหาซื้ออาหาร และด้านคุณภาพและความปลอดภัย อาหารของไทย ปี 2021

ที่มา: The Economist Intelligence Unit

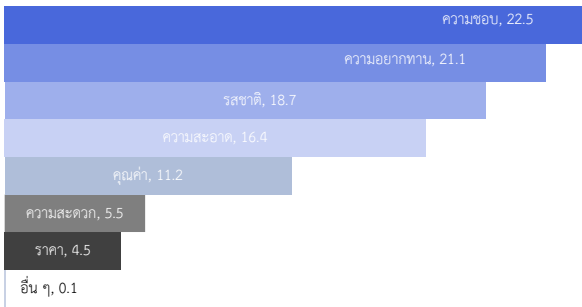
เป็นอาหารแปรรูป อาหารประเภทของทานเล่น มีสัดส่วนวางจำหน่ายมากที่สุดถึงร้อยละ 41.4 ขณะที่อาหารประเภทผักและผลไม้สดส่วนใหญ่มีการจำหน่ายค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ ผักและผลไม้ ในร้านค้าและตลาดมักมีปัญหาสารพิษตกค้างเกินมาตรฐานความปลอดภัยของผักผลไม้ จากผลสำรวจผักและผลไม้ที่คนไทยนิยมบริโภคทั่วไปในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขอนแก่น ยโสธร สระแก้ว จันทบุรี ราชบุรี และสงขลา¹⁴ พบว่า ในปี 2562 ผักผลไม้มีสารพิษตกค้างเกินมาตรฐานสูงถึงร้อยละ 41 ผลไม้ผลิตในประเทศพบสารพิษตกค้างร้อยละ 48.7 ขณะที่ผลไม้นำเข้าพบสารพิษตกค้างร้อยละ 33.3 ผักผลไม้ในห้างค้าปลีกพบสารพิษตกค้างเกินมาตรฐานร้อยละ 44 ขณะที่ในตลาดสดพบสารพิษตกค้างร้อยละ 39

3. **การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization)** คือ การมีความเข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารได้อย่างเหมาะสมและสามารถจัดเตรียมอาหารให้ถูกสุขอนามัย และตามหลักโภชนาการ ซึ่งสถานการณ์ในภาพรวม พบว่า คนไทยยังมีความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่สอดคล้องกับการมีโภชนาการที่ดี ทำให้ไม่ได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอจากข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพของประชากร ปี 2564 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า คนไทยร้อยละ 22.5 คำนึงถึงความปลอดภัยเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ความอยากทานรสชาติ ความสะอาด คุณค่า ความสะดวก และราคา ตามลำดับ อีกทั้งยังนิยมบริโภคอาหารจำพวกไขมันสูงแปรรูป และมีรสหวาน เมื่อพิจารณาพฤติกรรมของคนไทยที่นิยมรับประทานเป็นประจำ (หรือความถี่ 3-7 วัน/สัปดาห์) จะพบว่า ในปี 2564 มีการบริโภคอาหารประเภทไขมันสูงร้อยละ 42.0 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 25.8 ในปี 2560

¹⁴ รายงานตามติดพฤติกรรมคนไทยอย่างไทย เข้าถึงได้จาก https://www.hiso.or.th/thaihealthstat/report/img/thaihealthwatch/thw_2021_12.pdf

และนิยมบริโภคอาหารแปรรูปร้อยละ 39.3 และ เครื่องดื่มเติมน้ำตาลบรรจุขวดที่ไม่มีแอลกอฮอล์ ร้อยละ 34 ขณะที่เด็กวัยเรียน (อายุ 6-14 ปี) มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารกลุ่มเสี่ยงเป็นประจำ โดยกินขนมกรุบกรอบมากที่สุด และยังไม่ชอบรับประทานผักและผลไม้มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับ ช่วงวัยอื่น ขณะที่คนไทยมีสัดส่วนการกินผัก ที่เหมาะสม (มากกว่า 5 วัน/สัปดาห์) อยู่ที่ร้อยละ 63.1 ส่วนการกินผลไม้มีสัดส่วนร้อยละ 33.9 เท่านั้น ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับมาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนด

แผนภาพ 30 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกซื้ออาหารของคนไทย ปี 2564 (ร้อยละ)

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 11 ความถี่ในการบริโภคอาหารแต่ละกลุ่มต่อสัปดาห์ของคนไทยที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไป ปี 2564 (ร้อยละ)

ความถี่ในการบริโภคอาหาร (ต่อสัปดาห์)							
กลุ่มอาหาร	รวม	ไม่บริโภค	บริโภค				
			1-3 วันต่อเดือน	1-2 วัน	3-4 วัน	5-6 วัน	ทุกวัน
อาหารแปรรูปประเภทเนื้อสัตว์	100.0	11.4	19.9	29.4	22.3	7.9	9.0
อาหารสำเร็จรูปแช่แข็ง	100.0	64.7	16.5	12.6	4.7	1.0	0.6
อาหารไขมันสูง	100.0	11.9	15.4	30.8	25.9	8.0	8.2
อาหารจานด่วนทางตะวันตก (Fast Food)	100.0	56.1	25.7	12.8	4.3	0.7	0.4
อาหารกึ่งสำเร็จรูป	100.0	49.3	23.7	19.8	5.8	0.8	0.6
ขนมทานเล่นหรือขนมกรุบกรอบ	100.0	55.4	11.8	16.8	9.2	2.3	4.5
เครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์บรรจุขวด	100.0	39.6	7.4	18.8	15.3	4.6	14.3
ผักดิบและสุก	100.0	4.1	1.5	10.2	21.2	13.0	50.1
ผลไม้สด	100.0	3.4	6.9	27.6	28.2	9.1	24.8

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ แม้ว่า ร้อยละ 62.3 ของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปจะมีการรับรู้ฉลากโภชนาการแบบ จีดีเอ (Guideline Daily Amounts) หรือฉลากแสดงค่าพลังงาน น้ำตาล ไขมัน และโซเดียม อย่างไรก็ตาม กลับไม่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ ซึ่งการไม่ให้ความสำคัญแก่ฉลากโภชนาการ จะทำให้ ขาดการตระหนักรู้เรื่องสารอาหารตามความต้องการ ซึ่งนำไปสู่การเลือกอาหารที่ไม่มีผลดีต่อสุขภาพเท่าที่ควร ขณะที่ การใช้ประโยชน์จากอาหาร พบว่า คนไทยยังสร้างขยะอาหารปริมาณสูงและขยะดังกล่าวไม่ได้ ถูกนำมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ประเทศไทยสร้างขยะเฉลี่ยปีละ 27 – 28 ล้านตัน แต่กว่าครึ่งของขยะทั้งหมด หรือร้อยละ 64 เป็น “ขยะอาหาร” และจากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษ ยังพบว่า คนไทย 1 คนสร้างขยะ อาหารสูงถึง 254 กิโลกรัมต่อปี และขยะส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้น้อย จากสาเหตุการคัดแยกขยะที่ไม่ ถูกต้อง การจัดการขยะที่ใช้การฝังกลบรวม รวมถึงการไม่มีระบบจัดการที่ถูกสุขาภิบาล รวมถึง ขยะอาหาร บางส่วนที่เป็นอาหารส่วนเกินที่เกิดจากภาคธุรกิจ ภาคเกษตร รวมถึงครัวเรือน ยังขาดการจัดการอย่างจริงจัง และคนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนที่ทำให้เกิดขยะอาหารโดยเฉพาะในครัวเรือน ทำให้ขยะอาหาร มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ อีกทั้ง การที่ ปริมาณขยะอาหารที่มากขนาดนี้จะส่งผลกระทบต่อทั้งสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ สัตว์ รวมไปถึงมนุษย์ ที่นำไปสู่การเกิดภาวะโลกร้อนอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน

4. **การมีเสถียรภาพด้านอาหาร (Food Stability)** คือ การเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ แม้ในภาวะวิกฤต ก็ไม่มีความเสี่ยงที่จะขาดแคลนอาหารอย่างกะทันหัน โดยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อเสถียรภาพด้านอาหารที่สำคัญ อาทิ ภาวะเศรษฐกิจโลก และปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งการรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยได้พัฒนาระบบบริหารจัดการอาหารและน้ำกรณีฉุกเฉิน การป้องกันแจ้งเตือน แก่ไข ภัยคุกคาม และส่งเสริมให้เกิดเกษตรยั่งยืน ตลอดจนการพึ่งพาตนเองด้านอาหารตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการบริหารจัดการเพื่อให้คนเข้าถึงอาหารและน้ำในช่วงวิกฤตต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนมีบทบาทสำคัญในการผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนและชุมชนโดยในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ผลกระทบด้านความมั่นคงทางอาหารจึงไม่รุนแรงนัก อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือเปราะบางมีแนวโน้มได้รับผลกระทบรุนแรงกว่ากลุ่มอื่น ผลการสำรวจผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ต่อครัวเรือนในประเทศไทย ปี 2565 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า ปัญหาด้านอาหารที่ครัวเรือนประสบ คือ การกินอาหารเพียงไม่กี่ชนิดและการไม่ได้กินอาหารที่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าทางโภชนาการโดยครัวเรือนที่มีรายได้น้อยที่สุดจะประสบปัญหาด้านอาหารในทุกมิติมากกว่าและรุนแรงกว่ากลุ่มครัวเรือนรายได้สูงสุด

แผนภาพ 31 ร้อยละของครัวเรือนที่ประสบปัญหาด้านอาหารในมิติต่าง ๆ จำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน

ที่มา: การสำรวจผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ต่อครัวเรือนในประเทศไทย พ.ศ. 2565

แม้ว่าไทยจะมีความอุดมสมบูรณ์สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอต่อคนในประเทศ อย่างไรก็ตาม ยังพบความท้าทายของการผลิตอาหารในอนาคตที่ภาคเกษตรมีข้อจำกัดมากขึ้น ขณะเดียวกันประเด็นความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ปัญหาการผลิตอาหารที่ไม่ปลอดภัย รวมถึงประเด็นการใช้ประโยชน์จากอาหารที่ยังขาดความรู้ทางโภชนาการและมีพฤติกรรมบริโภคอาหารไม่มีคุณภาพ และการสร้างขยะอาหารที่ยังเป็นความท้าทายสำคัญ

แนวทางการรับมือกับความไม่มั่นคงทางอาหาร

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ โดยมีนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องคือ แผนระดับชาติด้านอาหารและความมั่นคงทางอาหาร (พ.ศ. 2562- 2565) รวมถึงมีแผนปฏิบัติการด้านการจัดการด้านอาหารของประเทศไทย ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2566 – 2570) มุ่งสู่วิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการ เป็นแหล่งอาหารที่มีคุณภาพสูง ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อชาวไทยและชาวโลกอย่างยั่งยืน” โดยการสร้างความมั่นคงทางอาหารจำเป็นต้องมีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานของระบบอาหารที่ครอบคลุมเรื่องปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต การบริโภคอาหารและการกระจายอาหาร อีกทั้งประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านอาหารยังปรากฏอยู่ใน (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยมีประเด็นที่ให้ความสำคัญ อาทิ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบบริหารจัดการ เพื่อคุณภาพ ความมั่นคงอาหาร และความยั่งยืนของภาคเกษตร การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถเข้าถึงความมั่นคงอาหารทั้งด้านปริมาณและโภชนาการครบถ้วน รวมถึงระบบสำรองอาหารให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ปลอดภัย เพียงพอ และการสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ต้นแบบด้านการสำรองอาหารของชุมชน และการบริหารจัดการการกระจายสินค้าเกษตรและอาหารในภาวะวิกฤต อย่างไรก็ดี ภายใต้ต้นโบายดังกล่าว มีประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ ดังนี้

- **พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตอาหาร** โดยส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การผลิตตลอดห่วงโซ่อาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอาหาร ทั้งในระดับชุมชนและระดับเชิงพาณิชย์ ที่เน้นการปรับปรุงพันธุ์กรรมพืช สัตว์ ประมง การทำเกษตรที่แม่นยำเพื่อตอบสนองต่อการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัดและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) เพื่อมุ่งสู่การผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ลดการสูญเสีย และสามารถตรวจสอบได้
- **สร้างแรงจูงใจในการทำการเกษตร และเพิ่มจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่** โดยพัฒนาระบบ ประกันรายได้และสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุมเกษตรกรทั้งหมด รวมทั้งสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรผลิตอาหาร ที่มีคุณภาพและปลอดภัยผ่านระบบพันธะสัญญากับผู้ซื้อ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน โรงแรม และ ภาคอุตสาหกรรม
- **สร้างมาตรฐานด้านความปลอดภัยอาหารให้เป็นมาตรฐานเดียวและให้มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง** เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องความปลอดภัยทางอาหาร โดยปรับปรุงและพัฒนามาตรฐานอาหารของ ไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและครอบคลุมตลอดห่วงโซ่อาหาร รวมทั้งสร้างความตระหนักและ ความรับผิดชอบให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการในภาคอุตสาหกรรมในการผลิตสินค้าเกษตรขั้นต้นไปจนถึง การแปรรูป ให้มีคุณภาพปลอดภัยตามมาตรฐาน ควบคู่กับการสร้างความรู้และตระหนักให้กับประชาชนใน การคัดเลือกและบริโภคอาหารที่มีคุณค่าและปลอดภัย
- **ปรับปรุงและพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านสินค้าเกษตรและอาหาร** เพื่อรองรับสถานการณ์ ความมั่นคงด้านอาหารทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต โดยสนับสนุนการผลิต การตลาด และกระจายอาหาร อย่างมีประสิทธิภาพรักษาคุณภาพและความปลอดภัยอาหารให้มีปริมาณเพียงพอรองรับการเกิดภาวะวิกฤตได้ใน ระยะเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งเร่งรัดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในการรวบรวมและการกระจายสินค้าเกษตรและ อาหารให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาการขนส่ง การเชื่อมโยงอุปสงค์และอุปทาน เพื่อการวางแผนการผลิตให้ตรงกับ ความต้องการของผู้ซื้อทั้งระดับชุมชน ระดับชาติ และนานาชาติ ตลอดจนส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบการตลาด ชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และเชื่อมโยงกับตลาดชุมชนอื่น เพื่อยกระดับการค้าด้านอาหารและการท่องเที่ยวชุมชน
- **สร้างระบบการบริหารจัดการความมั่นคงด้านอาหารในภาวะวิกฤต** เพื่อให้สามารถรองรับ การเปลี่ยนแปลงและภัยคุกคามต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดแนวทางและกลไกในการดำเนินงาน ที่ชัดเจน มีการวางแผนป้องกันการขาดแคลนวัตถุดิบอาหาร/อาหารสัตว์ที่ต้องพึ่งพาการนำเข้าสูง อย่างเหมาะสม อาทิ การส่งเสริมการทดแทนการนำเข้า การกระจายแหล่งนำเข้า การหาสินค้าทางเลือก ทดแทน การวางแผนปรับตัวด้านการผลิตและการค้าให้เกิดความสมดุล การสำรองอาหาร ตลอดจนสร้าง/ ขยายความร่วมมือเครือข่ายความมั่นคงด้านอาหารในระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้านเพื่อ ใช้ประโยชน์ยามขาดแคลนในภาวะวิกฤต เช่น สำรองข้าวในภูมิภาคอาเซียน
- **ส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหารระดับครัวเรือนและชุมชน** โดยการส่งเสริมระบบเกษตรและ อาหารที่ยืดหยุ่น เพื่อบริโภคในครัวเรือน ภายใต้แนวคิด “ชุมชนต้องตื่นรู้พึ่งตนเองได้ มีกลไกการบริหารจัดการ ร่วมสร้างระบบการผลิตที่ปลอดภัย” ที่จะช่วยลดการพึ่งพาและค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนที่ยากจน รวมทั้ง สามารถรองรับยามเกิดสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ทำให้คนในชุมชนได้รับอาหารที่เพียงพอ รวมทั้งยังอาจ กลายเป็นแหล่งรายได้ควบคู่กับการมีความมั่นคงด้านอาหารอีกด้วย